

บทที่ 5

บทสรุปและเสนอแนะ

1. บทสรุป

ของเสียอันตราย หากไม่มีการควบคุม ดูแล และการจัดการอย่างถูกต้องก็จะสร้างความเสียหายต่อสุขภาพอนามัยของมนุษย์และต่อสิ่งแวดล้อมอย่างมหาศาลและยากต่อการแก้ไข องค์การสหประชาชาติได้ตระหนักถึงปัญหาดังกล่าวจึงได้มีการศึกษาถึงสภาพปัญหาและแนวทางแก้ไขอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ พ.ศ. 2500 จนกระทั่งมีการออกกฎหมายระหว่างประเทศที่สำคัญคือ "อนุสัญญาบาเซลว่าด้วยการควบคุมการเคลื่อนย้ายข้ามแดนของของเสียอันตรายและการกำจัด" (Basel Convention on the Control of Trans-boundary Movements of Hazardous Wastes and Their Disposal--BASEL) ซึ่งเกิดขึ้นในปี พ.ศ. 2532 โดยให้ผลบังคับกับประเทศต่าง ๆ เพื่อเป็นการกำหนดแนวปฏิบัติเกี่ยวกับการส่งออกของเสียอันตรายและความรับผิดชอบของรัฐผู้ส่งออกของเสียอันตรายในการแจ้งและได้รับความเห็นชอบจากรัฐผู้รับ หรือรัฐที่เป็นทางผ่านก่อนการส่งออกของเสีย อนุสัญญาบาเซลเปิดให้ลงนามเมื่อเดือนมีนาคม ค.ศ. 1989 มีรัฐลงนามทั้งสิ้น 116 รัฐ อนุสัญญาฯ เริ่มมีผลบังคับใช้เมื่อวันที่ 5 พฤษภาคม ค.ศ. 1992 ประเทศไทยให้สัตยาบันแก่อนุสัญญานี้เมื่อวันที่ 24 พฤศจิกายน พ.ศ. 2540 และอนุสัญญาฯ เริ่มมีผลบังคับใช้กับประเทศไทยเมื่อวันที่ 22 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2541

โดยหลักการอนุสัญญาบาเซลมีข้อกำหนดห้ามรัฐภาคีของอนุสัญญาฯ ส่งออกของเสียอันตราย เว้นแต่จะได้รับความเห็นชอบเป็นหนังสือจากประเทศปลายทาง และรัฐผู้ส่งออกของเสียอันตรายมีหน้าที่ต้องตรวจสอบให้มั่นใจว่าประเทศปลายทางมีความสามารถในการจัดการของเสียอันตรายได้โดยไม่เป็นอันตรายต่อสิ่งแวดล้อม ทั้งกำหนดให้มีการจัดทำระบบเอกสารกำกับการณ์ขนย้ายของเสียอันตราย กระบวนการแจ้งให้รัฐผู้นำเข้ายินยอมล่วงหน้าถึงการส่งออกซึ่งของเสียอันตรายจาก

รัฐภาคีต้นทาง และรัฐภาคีมีหน้าที่ต้องจัดตั้งหน่วยงานที่มีอำนาจในการรับแจ้งการขนย้ายแจ้งผลการอนุญาตหรือห้ามขนย้ายติดตามตรวจสอบการบรรจุหีบห่อและการขนส่งของเสียอันตรายข้ามแดน และควบคุมการจัดการของเสียอันตรายภายในประเทศ และจัดตั้งศูนย์ประสานงานในการรับและส่งข้อมูลที่เกี่ยวข้องตามพันธกรณีที่กำหนดไว้ในอนุสัญญาฯ

จากการที่อนุสัญญาบาเซลได้มีผลบังคับใช้มาระยะหนึ่งและมีข้อบกพร่องและปัญหาบางประการ ประเทศภาคีสมาชิกจึงได้มีการพยายามที่จะปรับปรุงแก้ไข เพื่อให้การดำเนินการ ได้บรรลุผล มีการออกข้อแก้ไขอนุสัญญา (Ban Amendment) โดยมีการห้ามประเทศในกลุ่ม OECD หรือประเทศที่มีการพัฒนาการทางเศรษฐกิจในระดับก้าวหน้าส่งของเสียอันตรายไปกำจัดยังประเทศที่กำลังพัฒนาหรือประเทศด้อยพัฒนา เนื่องจากพิจารณาเห็นว่าประเทศกำลังพัฒนาหรือประเทศด้อยพัฒนานั้น ไม่มีเทคโนโลยีในการกำจัดของเสียอันตรายเทียบเท่าประเทศพัฒนาแล้วอย่างแน่นอน ดังนั้นการที่ประเทศในกลุ่ม OECD หรือประเทศที่มีการพัฒนาการทางเศรษฐกิจในระดับก้าวหน้าส่งของเสียอันตรายไปกำจัดยังประเทศที่กำลังพัฒนาหรือประเทศด้อยพัฒนาย่อมเท่ากับเป็นการพยายามขนส่งของเสียอันตรายไปทิ้ง มากกว่าการส่งไปกำจัด นอกจากนี้ในการประชุมครั้งที่ 5 ของสมัชชารัฐภาคีอนุสัญญาบาเซล ที่ประชุมได้ลงมติรับรองพิธีสารบาเซลว่าด้วยความรับผิดชอบและการชดเชยค่าเสียหายอันเนื่องมาจากการเคลื่อนย้ายข้ามแดนของของเสียอันตรายและการกำจัด เมื่อวันที่ 10 ธันวาคม ค.ศ. 1999 หลังจากการเจรจามานานกว่า 6 ปี ทั้งนี้ การเจรจาพิธีสารมีที่มาจากข้อเรียกร้องของประเทศกำลังพัฒนาว่าตนเองไม่มีเงินทุนและเทคโนโลยีในการแก้ไขปัญหาที่เกิดจากการนำของเสียไปทิ้งในประเทศกำลังพัฒนาโดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย และที่เกิดจากอุบัติเหตุอันเนื่องมาจากการเคลื่อนย้ายของเสียอันตราย มีรัฐลงนาม (ยังไม่ได้ให้สัตยาบัน) ในพิธีสารเพียง 13 รัฐ และพิธีสารนี้จะมีผลบังคับใช้หลังจากครบ 90 วัน นับจากวันที่มีรัฐเข้าเป็นภาคี 20 รัฐ นับจนถึงเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2548 พิธีสารบาเซลมีรัฐภาคีเพียง 7 รัฐที่ให้สัตยาบัน จึงยังไม่มีผลบังคับใช้เป็นกฎหมาย

พิธีสารบาเซลบัญญัติความรับผิดชอบสำหรับความเสียหายที่เกิดขึ้นจากการเคลื่อนย้ายของเสียข้ามแดนทั้งที่ชอบและไม่ชอบด้วยกฎหมายตั้งแต่จุดที่เริ่มเคลื่อนย้ายของเสีย

ระหว่างการขนส่งของเสีย ไปจนถึงเมื่อของเสียถูกนำเข้า และไปถึงจุดที่กำจัดของเสีย บุคคลผู้แจ้งการเคลื่อนย้ายของเสียต้องรับผิดชอบอย่างเด็ดขาด (Strict Liability) ต่อ ความเสียหายใด ๆ ที่เกิดขึ้นนับตั้งแต่มีการส่งออกของเสียไปจนถึงเมื่อของเสียอยู่ใน ความครอบครองของผู้รับกำจัดของเสียแล้ว กล่าวคือ จะต้องรับผิดชอบแม้ว่าความเสียหาย จะมีได้เกิดขึ้นจากความจงใจหรือประมาทเลินเล่อเลยก็ตาม หลังจากนั้นแล้ว ความรับผิด อย่างเด็ดขาดจะตกแก่ผู้รับกำจัดของเสีย (Article 4.1) ในกรณีของเสียนั้นเป็นของเสีย อันตรายตามกฎหมายของรัฐผู้นำเข้า แต่ไม่ถึงว่าเป็นของเสียอันตรายตามกฎหมายของ รัฐที่ส่งออก ให้รัฐผู้นำเข้ามีความรับผิดชอบจนกว่าของเสียนั้นจะอยู่ในความครอบครอง ของผู้รับกำจัดของเสียแล้ว และให้ผู้รับกำจัดของเสียมีหน้าที่ต้องรับผิดชอบหลังจากนั้น พิธีสาร- บาเซลยังกำหนดหน้าที่สำหรับผู้ต้องรับผิดชอบในการจัดให้มีการประกันภัย หรือ หลักประกันด้านการเงินอื่น ๆ ตลอดระยะเวลาที่ต้องรับผิดชอบในวงเงินไม่ต่ำกว่าอัตราขั้นต่ำ ตามที่กำหนดไว้ในภาคผนวก B รวมทั้งกำหนดในเรื่องอื่น ๆ ได้แก่ ความรับผิดชอบ ของรัฐ (State Responsibility) อำนาจศาล กฎหมายที่ใช้บังคับในการเรียกร้องค่าเสียหาย และการยอมรับบังคับตามคำพิพากษาให้แก่กันและกันในระหว่างรัฐภาคี

แม้ประเทศไทยจะเป็นประเทศกำลังพัฒนาซึ่งน่าจะได้ประโยชน์จากพิธีสารนี้ หากมีความเสียหายเกิดขึ้นจากการเคลื่อนย้ายหรือนำเข้าของเสีย แต่หากประเทศไทยเป็น ผู้ส่งออกของเสียหรือเป็นผู้รับกำจัดของเสีย (ในกรณีที่มีการนำเข้าของเสีย) ก็จะต้องมี ความรับผิดชอบตามพิธีสารนี้เช่นกันการตัดสินใจเข้าเป็นภาคีจึงขึ้นอยู่กับว่าไทยอยู่ในข่าย ของประเทศที่รองรับการส่งออกของเสียจากประเทศอุตสาหกรรมทั้งที่ชอบและไม่ชอบ ด้วยกฎหมายมากน้อยเพียงใด ในส่วนของผลดีของการเข้าเป็นภาคีในพิธีสารบาเซลนั้น หากประเทศไทยเข้าร่วมเป็นภาคีในพิธีสารบาเซลแล้วจะสามารถได้รับผลดี อาทิ ผู้เสียหายมีโอกาสจะได้รับการชดเชยค่าสินไหมทดแทนมากขึ้น โดยไม่ต้องพิสูจน์ว่า ใครเป็นผู้ก่อความเสียหายที่แท้จริง และยังกำหนดสิทธิในการไล่เบียดไต่ด้วย (ข้อ 6 (1) (2) และข้อ 8) ผู้เสียหายได้รับหลักประกันว่าจะได้รับการชดเชย มีการประกันภัย หรือ หลักประกันทางการเงินอื่น ๆ อันเป็นมาตรการคุ้มครองความเสียหายที่หากจะมีใน ภายหน้าและช่วยเสริมความสามารถในการชดเชยค่าเสียหาย (ข้อ 14 และข้อ 15)

อย่างไรก็ตาม ประเด็นสำคัญอยู่ที่ พิธีสารบาเซล ได้กำหนดให้คำพิพากษาของศาลที่มีอำนาจในรัฐภาคีมีผลบังคับใช้ในรัฐภาคีอื่น ๆ ได้ด้วย (ข้อ 17 (1) ข้อ 20 และ ข้อ 21) ดังนั้นหากผู้ก่อให้เกิดความเสียหายมิได้มีทรัพย์สินใด ๆ อยู่ในเขตอำนาจของศาลรัฐภาคีที่ได้มีการฟ้องร้องดำเนินคดีขึ้นมา ผู้เสียหายก็สามารถนำคำพิพากษาของศาลของรัฐภาคีนั้นไปดำเนินการบังคับคดีเอากับทรัพย์สินของผู้ที่ก่อให้เกิดความเสียหายในรัฐภาคีอื่น ๆ ได้โดยเพียงแต่ปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ในการบังคับคดีของรัฐภาคีเหล่านั้น โดยไม่จำเป็นต้องฟ้องเป็นคดีขึ้นใหม่ แนวทางดังกล่าวส่งผลกระทบต่ออธิปไตยทางศาลหรือประเด็นด้านสิทธิสภาพนอกอาณาเขต เพราะในเรื่องเขตอำนาจศาลนั้น พิธีสารบาเซลครอบคลุมศาลของรัฐที่เป็นภาคีและศาลอื่น โดยคำพิพากษามีผลใช้บังคับในรัฐที่เป็นภาคีและรัฐอื่นที่ยินยอม ในขณะที่เขตอำนาจของศาลไทยเป็นไปตามหลักทั่วไปในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 4 และ พ.ร.บ. ว่าด้วยการขัดกันแห่งกฎหมาย พ.ศ. 2481 โดยคำพิพากษาใช้บังคับเอากับทรัพย์สินของผู้ก่อความเสียหายในต่างประเทศได้ หรือฟ้องคดีใหม่ในต่างประเทศได้ ทั้งนี้ ประเทศต่าง ๆ ได้พยายามที่จะแสวงหาความร่วมมือในการยอมรับคำพิพากษาดตามกลไกต่าง ๆ อาทิ การตั้งอนุญาโตตุลาการ หรือ ให้ศาลต่างประเทศออกคำบังคับคดีก่อนในเฉพาะส่วนที่พิจารณาเห็นว่ามีความเหมาะสม ในขณะที่ส่วนที่เห็นว่าเป็นการสร้างภาระเกินกว่าความจำเป็นก็ให้แยกมาดำเนินการฟ้องร้องใหม่ เพราะอย่างน้อย ผู้ที่ได้รับความเสียหายก็ได้รับการเยียวยาในระดับหนึ่งแล้ว เป็นต้น

ประเด็นหลักสำคัญคือ ศาลไทยจำเป็นต้องยอมรับคำพิพากษาของศาลต่างประเทศ (ที่เป็นภาคีสมาชิกในพิธีสารบาเซล) หรือไม่ โดยหลักการ เหตุที่ต้องมีการยอมรับคำพิพากษาศาลต่างประเทศเนื่องจาก หลักเกณฑ์ เรื่องอำนาจอธิปไตยคำพิพากษาของประเทศใดย่อมมีขอบเขตการบังคับใช้ภายในดินแดนของประเทศนั้นเท่านั้น จะนำไปบังคับในรัฐอื่นไม่ได้ แต่ความเป็นจริงในสังคมโลกปัจจุบัน คนชาติของรัฐต่าง ๆ ได้มีการติดต่อ สื่อสาร และผูกสัมพันธ์กันมากขึ้น ปัญหาที่เกิดจากการบังคับตามคำพิพากษาย่อมมีมากขึ้น จึงจำเป็นที่รัฐต่าง ๆ ต้องหันมาร่วมมือกันที่จะจำกัดการใช้อำนาจอธิปไตยในการยอมรับ และบังคับการตามคำพิพากษาศาลต่างประเทศ เพื่อเอื้ออำนวยซึ่งกัน และกันในระบบศาลดังนั้น ในประเด็นปัญหาความเสียหายด้านสิ่งแวดล้อมจากการขนส่ง

ของเสียอันตรายข้ามพรมแดนศาลจำเป็นต้องยอมรับโดยอาศัยหลักในการยอมรับ คำพิพากษาของศาลต่างประเทศตามหลักกฎหมายระหว่างประเทศหรือไม่

ทฤษฎีในการยอมรับคำพิพากษาของศาลต่างประเทศตามหลักกฎหมายระหว่างประเทศ ประกอบด้วย ทฤษฎีต่าง ๆ ได้แก่ หลักอรรถยาศัยไมตรี (Doctrine of Comity) และ หลักถ้อยที่ถ้อยปฏิบัติ (Reciprocity Doctrine) หลักแห่งพันธกรณี (Doctrine of Obligation) หลักแห่งสิทธิที่ได้มาแล้ว (Doctrine of Acquired Right or Theory of Vested Right) หมายความว่า การที่ประเทศ สองประเทศ หรือหลายประเทศต่าง ช่วยเหลือยอมรับ และบังคับตามคำพิพากษาของกันและกัน โดยอาศัยรากฐานมาจาก แนวคิดในเรื่องหลักการปฏิบัติต่างตอบแทนในลักษณะที่เหมือนกัน หรือเท่าเทียมกัน สำหรับหลักแห่งพันธกรณีนั้น มีสาระสำคัญว่า คำพิพากษาของศาลต่างประเทศ ที่มีอำนาจศาลเหนือจำเลยยอม กำหนดให้จำเลยมีหน้าที่ หรือ ความผูกพัน ที่จะต้องชำระหนี้ ตามคำพิพากษานั้น ซึ่งศาลนั้นรวมทั้งศาลอื่น ๆ ก็ย่อมมีความผูกพันที่จะต้องบังคับตาม หนี้แห่งคำพิพากษานั้นให้ด้วย ส่วนหลักแห่งสิทธิที่ได้มาแล้ว เห็นว่าการที่ศาลของ ประเทศหนึ่ง ประเทศใดทำการยอมรับ และบังคับตามคำพิพากษาศาลต่างประเทศนั้น เป็นเรื่องของการยอมรับ และบังคับตามสิทธิที่ได้รับมาแล้วตามคำพิพากษานั้น หาใช่ เป็นการยอมรับ และบังคับตามคำพิพากษาศาลต่างประเทศโดยตัวของมันเองไม่

จากการวิเคราะห์ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับการยอมรับ และบังคับตามคำพิพากษา ศาลต่างประเทศปัญหาความเสียหายด้านสิ่งแวดล้อมจากการขนส่งของเสียอันตรายข้ามแดน พิจารณาได้ดังต่อไปนี้ คือ

1.1 ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับกระบวนการตรวจสอบและควบคุมความถูกต้องชอบธรรมของคำพิพากษาศาลต่างประเทศ

กระบวนการตรวจสอบและควบคุมความถูกต้องชอบธรรมของคำพิพากษาศาลต่างประเทศเป็นประเด็นที่มีความสำคัญอย่างยิ่งสำหรับการยอมรับคำพิพากษาของศาลต่างประเทศ เนื่องจากการดำเนินคดีต่าง ๆ ที่สามารถมาออกคำบังคับต้องดำเนินไปอย่างถูกต้องและสอดคล้องกับความยุติธรรมและรวมทั้งไม่ขัดต่อความสงบเรียบร้อยละศีลธรรมอันดีของประชาชน โดยหลักการแล้ว กระบวนการตรวจสอบและควบคุม

ความถูกต้องชอบธรรมของคำพิพากษาศาลต่างประเทศมีแนวคิดที่เกี่ยวข้องที่จะ
ดำเนินการตรวจสอบและควบคุมความถูกต้องในประเด็นต่อไปนี้ คือ

1) หลักความถูกต้องของกระบวนการพิจารณาพิพากษา

หลักความถูกต้องของกระบวนการพิจารณาพิพากษา (The Accuracy of the Adjudication Process) นี้ เป็นหลักการที่มีที่มาจากกรณีที่ว่า ผู้ขอให้รับรองคำพิพากษาของศาลต่างประเทศจะต้องพิสูจน์ถึงความถูกต้องของกระบวนการพิจารณาพิพากษาของศาลเจ้าของคำพิพากษา ถ้าแม้ว่าศาลผู้มีคำพิพากษาไม่ได้ปฏิบัติตามวิธีพิจารณาความแพ่งที่ถูกต้องตามกฎหมายภายในของศาลนั่นเอง คำพิพากษานั้นก็ไม่อาจจะได้รับการรับรอง ในต่างประเทศแนวคิดนี้ ยังมีการใช้แนวคิดเรื่อง Due Process มาปรับใช้กับการยอมรับคำพิพากษาศาลต่างประเทศ โดยถือว่า หากมีการดำเนินคดีเป็นไปตามหลักนี้แล้ว ย่อมถือว่า มีกระบวนการพิจารณาคดีที่ถูกต้องและมีความเหมาะสม โดยทั่วไปมีการเรียกคำนี้ แตกต่างกันไป เช่น หลักกระบวนการอันควรแห่งกฎหมาย

2) หลักความถูกต้องของการใช้กลไกของกฎหมายขัดกัน

ตามหลักนี้ เพียงแต่ว่าคำพิพากษามาจากศาลต่างประเทศผู้มีเขตอำนาจศาลที่ถูกต้องและให้ความเท่าเทียมกันแก่คู่ความในการต่อสู้คดีก็ไม่เพียงพอ จะต้องปรากฏต่อไปอีกว่า ศาลต่างประเทศนั้นใช้หลักกฎหมายขัดกันอย่างถูกต้องและสอดคล้องกับหลักกฎหมายขัดกันของศาลผู้ถูกขอให้รับรองคำพิพากษาของศาลต่างประเทศอีกด้วย หลักการนี้ปรากฏอยู่ในอนุสัญญาแห่งกรุงบรัสเซลส์ ค.ศ. 1968 และ ค.ศ. 1978 และอนุสัญญาแห่งกรุงลูกาโน ค.ศ. 1988 รวมถึงมาตรา 7 ของอนุสัญญาแห่งกรุงเฮก ค.ศ. 1971

หากพิจารณาตามหลักการนี้ คือ ต้องพิจารณาหลักกฎหมายขัดกันของไทย คือ พระราชบัญญัติการขัดกันแห่งกฎหมาย พ.ศ.2481 ซึ่งของไทยมีกลไกของกฎหมายขัดกันตามกฎหมายดังกล่าว

3) หลักความสอดคล้องของผลของคำพิพากษาในรัฐผู้รับรองและบังคับตามคำพิพากษาของศาลต่างประเทศ

หลักนี้ได้รับการยอมรับในอนุสัญญา 5 ฉบับ กล่าวคือ อนุสัญญาแห่งกรุงโคโร ค.ศ. 1952 อนุสัญญาของ EEC ทั้ง 2 ฉบับคือ อนุสัญญาแห่งกรุงบรัสเซลส์ ค.ศ. 1968 และ ค.ศ. 1979 อนุสัญญาของ EFTA และ EEC อันได้แก่ อนุสัญญาแห่งกรุงลูกาโน ค.ศ. 1988 และท้ายที่สุดก็คือ อนุสัญญาแห่งกรุงเฮก ค.ศ. 1971 เหตุที่มีการยอมรับหลักการนี้ในฐานะของเงื่อนไขในการรับรองคำพิพากษาของศาลต่างประเทศก็เพราะศาลผู้ถูกขอให้รับรองและบังคับตามคำพิพากษาของศาลต่างประเทศไม่ต้องการจะให้มีการขัดกันของคำพิพากษาของศาลต่างประเทศกับคำพิพากษาของตนเอง หากมีการขนส่งของเสียอันตรายโดยผิดกฎหมาย คือ ไม่ปฏิบัติตามเงื่อนไขในอนุสัญญาบาเซลแล้ว มีความเสียหายเกิดขึ้น เมื่อผู้เสียหายเป็น โจทก์ฟ้องต่อศาลในประเทศนั้น ๆ หรือประเทศที่ทำความตกลงกันและศาลมีคำพิพากษาแล้วหากจะนำเอาคำพิพากษาศาลต่างประเทศมาบังคับใช้ ศาลประเทศผู้ที่ได้รับคำร้องขอย่อมต้องนำเอาสอดคล้องของผลของคำพิพากษาในรัฐผู้รับรองและบังคับตามคำพิพากษาของศาลต่างประเทศ ว่า กระบวนการที่ศาลต่างประเทศนั้นใช้หลักกฎหมายขัดกันอย่างถูกต้องและสอดคล้องกับหลักกฎหมายของศาลผู้ถูกขอให้รับรองคำพิพากษาหรือไม่โดยการเทียบเคียง หากแนวการวินิจฉัยของศาลต่างประเทศไม่สอดคล้องก็จะเป็นเงื่อนไขทำให้การยอมรับคำพิพากษาศาลต่างประเทศอาจถูกปฏิเสธ

4) หลักความเคารพผลของคำพิพากษาของรัฐที่สาม

หลักการนี้ปรากฏอยู่ในอนุสัญญาแห่งกรุงเฮก ค.ศ. 1971 อนุสัญญาของ EEC ทุกฉบับ รวมถึงอนุสัญญาแห่งกรุงลูกาโน ค.ศ. 1988 หลักความเคารพผลของคำพิพากษาของรัฐที่สามเป็นหลักที่คำนึงถึงผลของคดีที่ถูกต้องซ้อนหรือซ้ำกันในศาลผู้มีคำพิพากษาและศาลของรัฐที่สามที่อาจมีผลภายในดินแดนของรัฐเจ้าของศาลผู้ถูกร้องขอให้มีการรับรองคำพิพากษาของศาลต่างประเทศ ดังนั้น ถ้าพบว่ามีคำพิพากษาหรือจะมีคำพิพากษาในเรื่องเดียวกันและต่อคู่ความคู่เดียวกันในศาลของรัฐที่สามซึ่งเข้าเงื่อนไขที่จะให้มีการรับรองคำพิพากษาของศาลต่างประเทศได้ในรัฐของตนได้เช่นกัน ศาลของรัฐดังกล่าวอาจปฏิเสธการยอมรับและบังคับตามคำพิพากษาของศาล

ต่างประเทศได้ แนวทางดังกล่าว คล้ายกับหลักการฟ้องซ้ำ (ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 148)

5) หลักความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชน

อนุสัญญาทุกฉบับที่ว่าด้วยการรับรองคำพิพากษาของศาลต่างประเทศ มักยอมรับหลักนี้ เพราะเป็นธรรมดาที่รัฐหนึ่ง ๆ ย่อมไม่อาจยอมรับการกระทำของรัฐที่มีผลกระทบต่อเสถียรภาพในทางสังคมในรัฐของตน หากมีการขนส่งของเสียอันตราย โดยผิดกฎหมาย คือไม่ปฏิบัติตามเงื่อนไขในอนุสัญญาบาเซลแล้ว มีความเสียหายเกิดขึ้นเมื่อผู้เสียหายเป็นโจทก์ฟ้องต่อศาลในประเทศนั้น ๆ หรือประเทศที่ทำความตกลงกัน และศาลมีคำพิพากษาแล้วหากจะนำเอาคำพิพากษาศาลต่างประเทศมาบังคับใช้ ศาลประเทศผู้ที่ได้รับคำร้องขอต้องนำเอาหลักความสงบเรียบร้อย และศีลธรรมอันดีของประชาชนมาเทียบเคียง หากแนวการวินิจฉัยของศาลต่างประเทศไม่สอดคล้องก็จะ เป็นเงื่อนไขทำให้การยอมรับคำพิพากษาศาลต่างประเทศอาจถูกปฏิเสธ

6) หลักความสุจริตของกลุ่มความ

ความสุจริตของกลุ่มความก็เป็นสิ่งที่สำคัญ โดยข้อกำหนดจะต้องสันนิษฐานไว้ก่อนว่ากลุ่มความมีความสุจริต เว้นแต่จะมีข้อเท็จจริงเป็นอย่างอื่น ในกรณีที่มีข้อเท็จจริงว่ากลุ่มความฝ่ายหนึ่งไม่สุจริต กลุ่มความอีกฝ่ายหนึ่งจึงมีหน้าที่ที่จะต้องกล่าวอ้างข้อเท็จจริงดังกล่าวมาเป็นข้อต่อสู้ในคดี อนุสัญญาส่วนใหญ่จึงไม่กำหนดเอาหลักความสุจริตของกลุ่มความมาเป็นเงื่อนไขที่ศาลจะต้องใช้ในการรับรองคำพิพากษาของศาลต่างประเทศ ศาลไม่มีหน้าที่ต้องระมัดระวังว่า กลุ่มความในคำพิพากษาของศาลต่างประเทศมีความสุจริตหรือไม่ แต่ถ้าคุณความฝ่ายที่พบและได้รับผลเสียจากความไม่สุจริตของกลุ่มความอีกฝ่ายหนึ่ง กล่าวอ้างและขอให้ศาลไม่รับรองคำพิพากษานั้น ศาลก็จะรับฟังหลักการนี้ปรากฏในอนุสัญญาแห่งกรุงเฮก ค.ศ. 1971

7) หลักความเป็นที่สุดของคำพิพากษา

หลักความเป็นที่สุดของคำพิพากษา เป็นหลักการที่ประเทศต่าง ๆ แทบทุกประเทศยึดถือตลอดมาว่า คำพิพากษาศาลต่างประเทศนั้นที่จะมารับรองและบังคับคดี จะต้องเป็นคำพิพากษาที่ถึงที่สุด กล่าวคือ หากศาลชั้นต้นตัดสินแล้ว ไม่มีการอุทธรณ์จากกลุ่มความ หรือหากศาลอุทธรณ์ตัดสินแล้ว ไม่มีการฎีกาจากกลุ่มความ สำหรับกรณีที่เป็น

โจทก์ฟ้องคู่พิพาทในศาลต่างประเทศ และศาลต่างประเทศได้มีคำพิพากษาแล้ว หากเจ้าหน้าที่ตามคำพิพากษาศาลต่างประเทศดังกล่าวประสงค์ที่จะบังคับคดีต่อทรัพย์สินของลูกหนี้ในประเทศไทย จะต้องนำคำพิพากษาของศาลต่างประเทศมาให้ศาลไทยรับรอง โดยคำพิพากษาของศาลต่างประเทศดังกล่าวจะต้องเป็นคำพิพากษาของศาลซึ่งมีอำนาจพิจารณาคดีนั้นได้ และต้องเป็นคำพิพากษาที่ได้วินิจฉัยถึงมูลคดีข้อพิพาทในระหว่างคู่ความสำเร็จเด็ดขาดจะรื้อถอนขึ้นโต้แย้งในศาลนั้นอีกไม่ได้ (ตามแนวในคำพิพากษาฎีกาที่ 585/2461)

1.2 ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับขอบเขตการยอมรับคำพิพากษา

ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับขอบเขตการยอมรับคำพิพากษามีรากฐานมาจากการที่เป็นที่ยอมรับกันว่า ความเสียหายทางด้านสิ่งแวดล้อมนั้นการประเมินมูลค่าสิ่งแวดล้อมนอกจากจะเป็นปัญหาที่ยากลำบากแล้ว ยังเป็นประเด็นสำคัญในคดีสิ่งแวดล้อมซึ่งมีการต่อสู้กันอย่างยืดเยื้อในการพิจารณาคดีของศาลยุติธรรมตลอดมา ประเด็นสำคัญ คือ ในการกำหนดค่าเสียหายทางด้านสิ่งแวดล้อมนั้นมีความซับซ้อนอย่างยิ่งและเกณฑ์ในการกำหนดค่าเสียหาย มักมีการกำหนดค่าเสียหายเช่นนี้กำหนดขึ้นเพื่อเป็นช่องทางในคดีที่มีพฤติกรรมไร้ศีลธรรมหรือมีลักษณะรุนแรง ทั้งนี้ เพื่อเป็นการป้องกันการกระทำที่คล้ายคลึงกันที่อาจเกิดขึ้นในอนาคตด้วย ค่าเสียหายดังกล่าวนี้จึงอยู่บนพื้นฐานของนโยบายสาธารณะ (Public Policy) และประโยชน์ของสังคมและสาธารณะ (The Interest of Society and for the Public Benefit) มิใช่เพื่อค่าสินไหมทดแทนที่ผู้เสียหายจะได้รับเท่านั้น

นอกจากนี้ได้มีการกำหนดให้ความเสียหายทางด้านสิ่งแวดล้อมในลักษณะที่ไม่อาจคำนวณเป็นตัวเงินได้ (Non-pecuniary Loss) ด้วย เช่น ความเจ็บปวดทุกข์ทรมานและตกใจเสียขวัญ (Pain, Suffering and Shock) การสูญเสียความหวังของชีวิต (Loss of Expectation of Life) เหล่านี้ เป็นต้น

จากปัญหาขอบเขตการดำเนินการที่หากเป็นความเสียหาย การสูญเสียเงินได้ที่เกิดขึ้นโดยตรงจากผลประโยชน์จากอันเป็นผลมาจากความเสื่อมโทรมจากสภาพสิ่งแวดล้อม โดยคำนึงถึงรายรับและรายจ่าย และ ค่าใช้จ่ายของมาตรการที่ใช้ในการฟื้นฟู

สภาพแวดล้อมที่เสื่อมโทรมให้คืนสู่สภาพเดิม โดยจำกัดเฉพาะค่าใช้จ่ายของมาตรการที่อยู่ระหว่างดำเนินการต่อไปและค่าใช้จ่ายของมาตรการป้องกัน รวมทั้งการสูญเสียหรือความเสียหายอันเนื่องมาจากมาตรการดังกล่าว เท่าที่ความเสียหายที่เกิดขึ้นเนื่องมาจากคุณสมบัติของเสียที่เกี่ยวกับการเคลื่อนย้ายและการกำจัด ของเสียอันตรายและของเสียอื่นที่ระบุไว้ในอนุสัญญา เป็นการกำหนดขอบเขตความเสียหายที่มากเกินไป ที่ในการพิสูจน์ก็จะเกิดปัญหาข้อโต้แย้งและนอกจากนี้ มาตรฐานในการดำเนินการกำหนดความเสียหายทางด้านสิ่งแวดล้อมของแต่ละประเทศก็มีความแตกต่างกัน การยอมรับคำพิพากษาศาลต่างประเทศในประเด็นนี้จึงยังเป็นสิ่งที่เกิดปัญหาแก่การให้สัตยาบันในพิธีสารบาเซล

1.3 ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับปัญหาข้อเท็จจริง

ประเด็นทางกฎหมายประการหนึ่งที่บางประเทศไม่ยอมรับในการบังคับตามคำพิพากษาศาลต่างประเทศคือ ในคดีข้อพิพาทดังกล่าวยังมีปัญหาข้อเท็จจริงที่ยังมีการโต้แย้งกันอยู่ ซึ่งปัญหาข้อเท็จจริงที่ยังไม่มีข้อสรุปที่ชัดเจนย่อมมีการโต้แย้งและยังไม่สามารถฟังเป็นที่สุดจนนำไปสู่การวินิจฉัยและพิพากษาคัดสิน ดังนั้นบางประเทศเช่น ฟิลิปปินส์จะไม่ยอมรับการบังคับตามคำพิพากษาศาลต่างประเทศหากยังมีประเด็นปัญหาข้อเท็จจริงในคดีที่ยังไม่มีข้อสรุปที่แท้จริง

1.4 ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับการฟ้องหมู่ (Class Action)

มีหลายประเทศที่ไม่ยอมรับที่จะให้การยอมรับและการบังคับคดีที่เกิดกับการฟ้องหมู่หรือการดำเนินคดีแบบกลุ่มการ เนื่องจากพิจารณาเห็นว่า การดำเนินคดีแบบกลุ่มนั้นมีความซับซ้อนกว่าคดีธรรมดาและมีประเด็นในเรื่องความรับผิดชอบ เนื่องจาก การดำเนินคดีแบบกลุ่ม ได้แก่ การดำเนินคดีที่มีผู้เสียหายเป็นจำนวนมากโดยผู้เสียหายที่จะเป็นสมาชิกกลุ่มได้นั้นต้องได้รับความเสียหายจากการกระทำที่มีข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายเดียวกัน ซึ่งในทางการปฏิบัติเป็นประเด็นที่ปัญหาในการฟ้องขอให้ยอมรับคำพิพากษา เนื่องจากการที่มีผู้เสียหายจำนวนมากและความเสียหายของแต่ละคนก็มีแตกต่างกันไป

1.5 ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับการเป็นเจ้าของทรัพย์สิน

ปัญหานี้เกิดจากการที่การที่เจ้าของทรัพย์สินที่อาจฟ้องยึดทรัพย์สินไม่ใช่เจ้าของที่แท้จริงปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการยอมรับคำพิพากษาศาลต่างประเทศคือ เรื่องของกรรมสิทธิ์ร่วม อันเป็นเรื่องของบุคคลหลายคนต่างก็เป็นเจ้าของทรัพย์สินอันเดียวกัน โดยเจ้าของทุกคนต่างก็เป็นเจ้าของทุกส่วนของทรัพย์สินอันเดียวกันนั้น เจ้าของรวมทุกคนต่างก็มีอำนาจในฐานะของกรรมสิทธิ์เช่นเดียวกัน การยอมรับรองคำพิพากษาของศาลต่างประเทศเป็นปัจจัยอันหนึ่งที่จะทำให้เกิดข้อโต้แย้งในทรัพย์สินของเอกชน การรับรองคำพิพากษาของศาลต่างประเทศก็คือการยอมรับอำนาจอธิปไตยในทางศาลของรัฐต่างประเทศ ต่อการบังคับเอาทรัพย์สิน การยอมรับโดยไม่มีเงื่อนไขจึงเป็นไปได้ยาก เงื่อนไขในการรับรองคำพิพากษาของศาลต่างประเทศในแต่ละศาลแตกต่างกัน เพราะหลักกฎหมายในเรื่องทรัพย์สินอาจมีความแตกต่างกัน อย่างไรก็ตาม ใน คำพิพากษาฎีกาที่ 585/2461 หากเจ้าหนี้ตามคำพิพากษาของศาลต่างประเทศมาขอศาลไทยให้ยอมรับและบังคับตามคำพิพากษาของศาล ต่างประเทศแล้วแต่ไม่ประสบผลสำเร็จ ศาลไทยยังอาจยอมรับอำนาจของเจ้าหนี้ที่จะฟ้องร้องใหม่ในมูลคดีเดิม ในการฟ้องเป็นคดีใหม่ในศาลไทยนี้ เจ้าหนี้ น่าจะอ้างคำพิพากษาของศาลต่างประเทศเป็นหลักฐานแห่งหนี้ที่ฟ้องร้องกันได้

2. ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาผู้ศึกษามีข้อเสนอแนะดังนี้

2.1 ข้อเสนอแนะจากการศึกษา

1) จากการศึกษาพบว่า ยังมีปัญหาที่เกี่ยวข้องกับปัญหากฎหมายเกี่ยวกับการยอมรับและบังคับตามคำพิพากษาศาลต่างประเทศในปัญหาความเสียหายด้านสิ่งแวดล้อมจากการขนส่งของเสียอันตรายข้ามแดน ที่มีหลักเกณฑ์ต่าง ๆ มากมายในต่างประเทศ ควรมีการนำเอาหลักเกณฑ์เหล่านั้นมา ศึกษาวิเคราะห์และวางแนวทางการยอมรับ และบังคับ

ตามคำพิพากษาศาลต่างประเทศในปัญหาความเสียหายด้านสิ่งแวดล้อมที่สามารถนำไปใช้ให้ศาลได้ใช้ประกอบการวินิจฉัยต่อไป

2) จากการศึกษาพบว่า ในการกำหนดค่าเสียหายทางด้านสิ่งแวดล้อมนั้นมีความซับซ้อนอย่างยิ่งและเกณฑ์ในการกำหนดค่าเสียหาย มักมีการกำหนดค่าเสียหายในคดีที่มีพฤติกรรม มีลักษณะรุนแรง ทั้งนี้ เพื่อเป็นการป้องกันการกระทำที่คล้ายคลึงกันที่อาจเกิดขึ้นในอนาคตด้วย ค่าเสียหายดังกล่าวนี้จึงอยู่บนพื้นฐานของนโยบายสาธารณะ (Public Policy) และประโยชน์ของสังคมและสาธารณะ (The Interest of Society and for the Public Benefit) มิใช่เพื่อค่าสินไหมทดแทนที่ผู้เสียหายจะได้รับเท่านั้น จึงควรมีการพิจารณาว่า การกำหนดดังกล่าวที่ในแต่ละประเทศแตกต่างกันจะมีผลต่อการยอมรับและบังคับตามคำพิพากษาศาลต่างประเทศในประเทศไทยด้วยหรือไม่

3) จากการศึกษาพบว่า คดีข้อพิพาทดังกล่าวยังมีปัญหาข้อเท็จจริงที่ยังมีการโต้แย้งกันอยู่ในประเด็นปัญหากฎหมายเกี่ยวกับการยอมรับ และบังคับตามคำพิพากษาศาลต่างประเทศ จึงควรพิจารณาว่า สามารถนำเอาหลักปัญหาข้อเท็จจริงทั่วไปมาใช้ในการยอมรับ และบังคับตามคำพิพากษาศาลต่างประเทศ

4) จากการศึกษาพบว่า ยังมีปัญหาที่เกี่ยวข้องกับไม่ยอมรับที่จะให้การยอมรับ และการบังคับคดีที่เกิดกับการฟ้องหมู่หรือการดำเนินคดีแบบกลุ่มการ เนื่องจากพิจารณาเห็นว่า การดำเนินคดีแบบกลุ่มนั้นมีความซับซ้อนกว่าคดีธรรมดาและมีประเด็นในเรื่องความรับผิดชอบมาก จึงควรมีการกำหนดเสนอแนะประเด็นนี้ต่อสำนักงานเลขาธิการบาเซล เพื่อให้มีการกำหนดให้เกิดความชัดเจนมากขึ้นในการแก้ไขพิธีสาร

5) จากการศึกษาพบว่าปัญหานี้เกิดจากการที่การที่เจ้าของทรัพย์สินที่อาจฟ้องยึดทรัพย์สินไม่ใช่เจ้าของที่แท้จริงปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการยอมรับคำพิพากษาศาลต่างประเทศคือ เรื่องของกรรมสิทธิ์ร่วมซึ่งแม้ว่าในทางปฏิบัติอาจมีการดำเนินการแบ่งแยกได้ แต่หากเกิดกรณีที่ต้องมีการฟ้องร้องเรื่องจำนวนส่วนแบ่งหรือความเป็นเจ้าของร่วมมีปัญหา จะเกิดความยุ่งยาก รวมถึงหากกรณีที่ทำเลยไม่ใช่เจ้าของทรัพย์สินที่แท้จริง จึงควรกำหนดให้ชัดเจนในตัวกฎหมาย เพราะตามหลักกฎหมายไทย เจ้าของที่แท้จริงอาจขอให้คืนทรัพย์สินตามมาได้

2.2 ข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษารั้งต่อไป

ปัจจุบัน คนชาติของรัฐต่าง ๆ ได้มีการติดต่อ สื่อสาร และผูกสัมพันธ์กันมากขึ้น ปัญหาที่เกิดจากการบังคับตามคำพิพากษาย่อมมีมากขึ้น จึงจำเป็นที่รัฐต่าง ๆ ต้องหันมาร่วมมือกันที่จะจำกัดการใช้อำนาจอธิปไตย ในการยอมรับและบังคับการตามคำพิพากษาศาลต่างประเทศ เพื่อเอื้ออำนวยซึ่งกัน และกันในระบบศาล พิธีสารบาเซล มีประโยชน์ในด้านการดำเนินการในการขนส่งของเสียอันตราย โดยเฉพาะที่ผิดกฎหมาย หากเรายังไม่พร้อมในการให้สัตยาบันควรมีการศึกษา

- 1) บทเรียน ปัญหาและอุปสรรคจากประเทศอื่นก่อนและนำมาประมวลหาทางแก้ไขที่เหมาะสมดังในบางประเทศ เช่น การเรียนเชิญศาลของประเทศที่เป็นจำเลยมาร่วมในการเป็นองค์คณะเพื่อพิจารณาคดีไปพร้อม ๆ กัน เป็นต้น
- 2) เรื่องที่มีการจัดทำInventoryเกี่ยวกับเกณฑ์ในการยอมรับและบังคับการตามคำพิพากษาศาลต่างประเทศ เพื่อใช้ในการประกอบการพิจารณาในคดีสิ่งแวดล้อม
- 3) การนำเอาระบบอนุญาโตตุลาการมาใช้ให้มากขึ้น ในการดำเนินการเกี่ยวกับการขนส่งของเสียอันตรายและในการยอมรับและบังคับการตามคำพิพากษาศาลต่างประเทศอาจมีแนวทางในการขอให้ศาลออกคำบังคับตามที่ได้ข้อสรุป
- 4) การนำเอามาตรการในเชิงการบริหารมาใช้ให้มากขึ้น เช่น การตั้งคณะกรรมการร่วมทางด้านสิ่งแวดล้อมระหว่างประเทศให้เป็นผู้กำหนดและพิจารณาก่อน